

УДК 330.3312.348

УДОСКОНАЛЕННЯ ФІНАНСОВОГО МЕХАНІЗМУ СТИМУЛЮВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

*О. Шолудько, к. е. н., О. Грицина, к. е. н.
Львівський національний аграрний університет*

Постановка проблеми. Українська економіка зазнає значних змін, що спрямовані на підвищення рівня модернізації, в рамках якої агропромисловий комплекс потребує переходу на інноваційний шлях розвитку. Проте існують певні труднощі в реалізації напрямів модернізації АПК країни та її регіонів. Зокрема низький рівень фінансування фундаментальної та прикладної аграрної науки, створення науково-технічних розробок, приватних і державних інвестицій та їх інтеграції в агробізнесі, інноваційної інфраструктури в сільському господарстві невідпрацьованість механізмів розвитку і стимулювання інноваційної діяльності стримують темпи зростання сільськогосподарського виробництва.

Серед механізмів регулювання важлива роль належить фінансовому механізму стимулювання у сфері інноваційного розвитку аграрних підприємств.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз стану наукової розробки зазначеної проблематики у вітчизняній літературі доводить, що українські вчені створили підґрунтя для її подальшого вивчення. Вагомий внесок у дослідження інноваційного розвитку підприємств, розміщення та фінансово-кредитної підтримки зробили І. Р. Бузько, В. І. Герасимчук, З. С. Варналій, О. З. Денега, М. П. Денисенко, М. А. Дмитренко, В. С. Домбровський, В. К. Збарський, В. В. Зянько, М. О. Кизим, Б. І. Ковалюк, В. М. Литвиненко, Т. В. Майорова, І. Ю. Матюшенко, О. В. Мірошніченко, М. Г. Пивоваров, С. Ф. Покропивний, А. М. Стельмашук, М. М. Хурса та ін. Водночас більшість складових цієї сфери аналізу мають простір для подальшого розгортання досліджень, бо наявні наукові пошуки потребують узагальнення, урахування нових інструментів фінансового механізму інноваційного розвитку аграрних підприємств у контексті глобалізаційних процесів, які відбуваються в економіці України.

Постановка завдання. Актуальність обраної теми дослідження зумовлюється потребою в обґрунтуванні фінансового механізму стимулювання інноваційної діяльності аграрних підприємств для забезпечення ефективності їх функціонування. Недостатньо розроблена відповідна проблематика у вітчизняній аграрній науці спонукає спрямовувати зусилля на подолання цієї теоретико-методологічної прогалини.

Створення багатоаспектного механізму для стимулювання інноваційної активності в сільському господарстві, що характеризується значним рівнем невизначеності і ризику, дасть змогу активізувати прогрес у науці і техніці від

фундаментальних досліджень до застосування розробок у виробництві з урахуванням державних (суспільних) пріоритетів сільськогосподарської галузі і в перспективі забезпечити стабільний розвиток.

Виклад основного матеріалу. Питання активізації інноваційної та інвестиційної діяльності визначені як один із пріоритетів розвитку економіки України. Розвиток фінансової системи слугує важливим чинником економічного зростання та інноваційної діяльності. Обмежений доступ до зовнішнього фінансування не тільки стримує інновації, а й перешкоджає експортній діяльності. Економічний, фінансовий, матеріально-технічний стан, в якому перебувають агропідприємства, не сприяє розвитку інноваційних процесів. Попит на вітчизняну наукомістку продукцію падає. Існуюча економічна ситуація в державі, законодавча база у фінансово-кредитній сфері перешкоджають залученню інвестицій у сферу наукомістких виробництв [1].

Важливим елементом фінансового механізму інноваційного розвитку є державне стимулювання. Механізм державного стимулювання інноваційної діяльності в сільському господарстві становить собою сукупність економічних, організаційних напрямів цілеспрямованої взаємодії суб'єктів господарювання (суб'єктів підприємництва, науково-технічного розвитку) і впливу на активізацію їх діяльності у сфері інноваційного розвитку АПК [2].

Заходи державного стимулювання інноваційної діяльності прийнято умовно ділити на дві групи:

1. Пряме стимулювання інноваційної діяльності – полягає у безпосередньому фінансуванні досліджень, розробок, конкретних інноваційних проектів за рахунок коштів державного бюджету або позабюджетних фондів, надання грантової допомоги як виробникам (підприємствам), так і розробникам (науковому персоналу) [3];

2. Непряме стимулювання – полягає у створенні сприятливих умов для здійснення інноваційної діяльності, що забезпечують надання економічних, фінансових чи адміністративних переваг для інноваторів.

Заходи непрямого стимулювання також можна умовно розділити на дві групи :

1) фінансово-економічне стимулювання. Сюди слід віднести: політику у сфері ціноутворення; податкову політику; амортизаційну політику; політику у сфері митно-тарифного і нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності; загальноекономічні заходи стимулювання.

2) створення організаційно-правових умов:

– сприяння розвитку інноваційної інфраструктури;
– заходи, спрямовані на підтримання сприятливого інвестиційного клімату для зарубіжних інвестицій;

– вдосконалення законодавства в інноваційній та інвестиційній сферах, формування та реалізація державних інноваційних програм, вдосконалення правового захисту інтелектуальної власності та ін.

В умовах нестабільного економічного середовища, коли значна частина підприємств сільського господарства неплатоспроможна, саме держава, використовуючи непрямі методи стимулювання і підтримки, повинна допомогти в підвищенні інноваційної активності, освоєнні наукових і технічних досягнень, оновленні матеріальної бази галузі, щоб підвищити ефективність сільськогосподарського

виробництва, сприяти зростанню конкурентоспроможності вітчизняного продовольства на світовому ринку [4].

Отож, система державного кредитного стимулювання інноваційної діяльності сприятиме виконанню комплексу завдань держави в аграрному секторі.

Кошти для інвестиційної діяльності сільськогосподарських підприємств акумулюються за рахунок таких фінансових джерел:

- власних: прибутку, амортизації та акціонерного капіталу;
- залучених: банківського кредиту, засобів інвестора, лізингу, державної позики, венчурного капіталу та ін.

Крім державного, вагомим чинником стимулювання інноваційної діяльності АПК є ринковий рівень. У ході дослідження розроблена класифікація складових фінансового механізму інноваційної діяльності в розрізі форм і відповідних рівнів (див. табл.).

Переваги непрямих методів стимулювання:

- 1) сприяють підвищенню автономності приватного сектору та його економічній відповідальності за вибір напрямів розробок і досліджень та їх реалізацію;
- 2) не створюють штучно підтримуваного державою ринку інновацій і знань, які не завжди ефективні;
- 3) реалізація непрямих методів істотно менш перевантажена бюрократичними перепонами розвитку інноваційної діяльності, ніж прямі методи;
- 4) одержувані пільги є результатом їх власних зусиль;
- 5) забезпечують єдиний підхід до стимулювання інноваційної діяльності в різних секторах економіки.

Зарубіжна практика свідчить, що в умовах нестабільних економічних систем, що характеризуються високим рівнем інфляційних процесів, та їх сильного впливу на поведінку економічних агентів важелі прямого стимулювання з боку держави (дотації з державного бюджету, субвенції) повинні відступити на другий план. Вирішальна роль тут належить важелям непрямого стимулювання: податковим пільгам, кредиту, відсотковим платежам за кредит, страхуванню, амортизаційним відрахуванням та ін. [5].

Ступінь стимуляційного впливу перелічених типів фінансових важелів залежить від стану сукупного попиту й пропозиції в економічній системі, а також від природи самих цих інструментів та їх істотних відмінностей між собою. Основними важелями непрямого стимулювання інноваційної активності у виробничій сфері виступають податки і кредит (кредитні ресурси приватних фінансових інститутів, а також державний кредит).

Таблиця

Складові фінансового механізму стимулювання інноваційної діяльності АПК

Форма	Рівень	
	<i>державний</i>	<i>ринковий</i>
Податкове стимулювання	податкові пільги;	податкові пільги, вилучення, вирахування; податковий кредит
Митно-тарифне стимулювання	митне оформлення	особливі режими митних тарифів у разі ввозу обладнання

		для здійснення інноваційної діяльності, пільги у разі вивозу інноваційної продукції, товарів на експорт
Субсидування	бюджетні субсидії	фондові механізми
Венчурне фінансування	пайові інвестиційні фонди особливо ризикових (венчурних) інвестицій	інвестиційні, венчурні фонди
Амортизаційна політика	регламентація механізму прискореної амортизації	особливі режими амортизації для оперативного маневрування сумами чистого доходу; реінвестування (використання прибутку як джерела фінансування капітальних вкладів)
Кредитна політика	компенсація відсоткової ставки за кредитами для АПК; створення фонду гарантійної кредитної поруки інноваційних напрямів в АПК	особливі режими кредитування інноваційних проектів в АПК, зниження ставок за кредитами з компенсацією втрат банкам

Джерело: власна розробка.

Амортизаційні відрахування перебувають під жорстким впливом рівня попиту в конкретних галузях промисловості, а тому далеко не однозначні як механізм стимулювання різних груп інновацій. Страхування як важіль непрямого стимулювання ефективне лише за умови достатнього розвитку інфраструктурної та нормативно-правової бази та у разі цільового використання коштів страхових фондів для інноваційної діяльності.

Зауважимо, що ідеального джерела фінансування інновацій не існує, у кожного з перелічених є свої переваги і недоліки. Так, у разі високого терміну окупності інновацій відволікання значних обсягів прибутку може сповільнити виробничий процес. Багато підприємств є низькорентабельними, тому не можуть самостійно фінансувати інноваційні проекти, особливо, якщо вони пов'язані з ризиками. Прикладом цієї ситуації може стати діяльність аграрних підприємств Львівської області. Зокрема у 2014 році прибуток в області отримали 111 агропідприємств (67,7%) на суму 1630,0 млн грн, у розрахунку на одне підприємство одержано в середньому 14,7 млн грн прибутку. Збитковими у цьому році були 53 підприємства (32,3%), отримано 112,5 млн грн збитку, в середньому 2,1 млн грн на кожне підприємство. У 2014 році на розвиток сільського господарства сільськогосподарські підприємства отримали з державного бюджету коштів на суму 895,1 тис грн за рахунок бюджетних дотацій та 50,4 млн грн – за рахунок податку на додану вартість [6].

Амортизація давно є одним зі стійких джерел фінансування інновацій. Відповідно до закордонного досвіду є можливість використання прискорених методів нарахування амортизації, а також застосування амортизаційної премії. Це дає змогу збільшити залишок власних коштів. З іншого боку, в умовах високої інфляції прискорення втрачає свою значущість.

Використання банківських кредитів в українській економіці з метою фінансування довгострокових ризикових проектів є все ще занадто дорогим рішенням (особливо в постійно мінливій фінансовій ситуації), а ринок венчурного фінансування недостатньо розвинений.

Висновки. Отож, пропонуємо такі напрями вдосконалення системи непрямого фінансового стимулювання інноваційної активності в АПК:

1) формувати собівартість і ціну з врахуванням витрат на виробництво сільськогосподарської продукції та витрат на здійснення досліджень і розробок у межах встановлених норм;

2) у напрямі податкової політики доцільною є переорієнтація фіскально орієнтованої податково-бюджетної політики на інвестиційно орієнтовану, через використання сучасних методів зниження податкового навантаження для інноваційно активних підприємств (використання податкових пільг: податкового кредиту, податкових канікул);

3) у напрямі розвитку фінансово-кредитної політики пропонуємо активізацію фінансово-промислових груп, розвиток нетрадиційних видів послуг, розширення ролі небанківських операцій, державне регулювання ставки відсотка на рівні, порівнянному зі середнім показником рентабельності в галузях реального сектора економіки;

4) у напрямі амортизаційної політики пропонуємо передбачати можливість прискорення процесу амортизації із застосуванням підвищуючого коефіцієнта від 1 до 3 до норм – за об'єктами активної частини основних засобів, що здобувається в процесі здійснення інноваційного проекту, за умови перевищення приросту обсягів виробництва над темпами приросту витрат на модернізацію в попередньому періоді;

5) у напрямі митно-тарифного і нетарифного регулювання зовнішньо-економічної діяльності з метою стимулювання ввезення капіталу доцільно застосовувати пільгу щодо скасування митних зборів і ввізного ПДВ щодо майна, що вноситься до статутного фонду іноземним інвестором.

Бібліографічний список

1. Володін С. А. Теоретико-методологічні та організаційні засади інноваційного провайдингу на наукоємному аграрному ринку / С. А. Володін. – К. : Нічлава, 2007. – 348 с.
2. Інноваційна діяльність в аграрній сфері: інституціональний аспект : монографія / [Саблук П. Т., Шпикуляк О. Г., Курило Л. І. та ін.]. – К. : ННЦІАЕ, 2010. – 706 с.
3. Інноваційна стратегія українських реформи / [Гальчинський А. С., Гесць В. М., Кінах А. К., Семиноженко В. П.]. – К. : Знання України, 2002. – 336 с.
4. Коденська М. Ю. Інтеграція як фактор активізації інвестиційної діяльності / М. Ю. Коденська // Економіка АПК. – 2006. – № 6. – С. 24–31.
5. Лупенко Ю. О. Формування перспективної моделі сільського господарства України / Ю. О. Лупенко // Економіка АПК. – 2012. – № 11. – С. 10–14.

6. Рівень рентабельності за 2014 рік в аграрному секторі [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://galinfo.com.ua/news/190677.html>.

Шолудько О., Грицина О. Удосконалення фінансового механізму стимулювання інноваційної діяльності

Показано механізм стимулювання інноваційного розвитку аграрних підприємств. Важливим аспектом дослідження є обґрунтування фінансового механізму інноваційного розвитку з позиції державного стимулювання. Розглядається також ринковий рівень стимулювання інноваційної діяльності АПК. Окреслено напрями удосконалення системи непрямого фінансового стимулювання інноваційної активності в АПК.

Ключові слова: фінансовий механізм, стимулювання інноваційної діяльності, податкове стимулювання, митно-тарифне стимулювання, субсидування, венчурне фінансування, амортизаційна політика, кредитна політика.

Sholudko O., Grytsyna O. Improving financial mechanism stimulation of innovation activity

This article investigates the mechanism of stimulating innovative development of agricultural enterprises. An important aspect of the study justify the financial mechanism of innovative development from the standpoint of stimulation. We also considered the market level of innovation activity AIC. Outlines directions of improvement of the system of indirect financial stimulation of innovation activity in agriculture.

Key words: financial mechanism to stimulate innovation, tax incentives, customs and tariff incentives, subsidies, venture capital, depreciation policy, credit policy.

Шолудько О., Грицина О. Совершенствование фінансового механізму стимулювання інноваційної діяльності

Показан механізм стимулювання інноваційного розвитку аграрних підприємств. Важним аспектом дослідження являється обґрунтування фінансового механізму інноваційного розвитку з позиції державного стимулювання. Розглядається ринковий рівень стимулювання інноваційної діяльності АПК. Определены направления совершенствования системы непрямого фінансового стимулювання інноваційної активності в АПК.

Ключевые слова: фінансовый механізм, стимулювання інноваційної діяльності, податкове стимулювання, митно-тарифне стимулювання, субсидування, венчурне фінансування, амортизаційна політика, кредитна політика.